

הכרונה היטב בכרונתה, טרם צללנו במצולות נהר גא ואדיר זה, המושך את שפע מימיו בשלות קדומים בין יערות עבותים וערבות, בין שדות, גנים ואפרים. רק נתו רסיסי בדולח מתנוצצים עדינו הגיע, כי טרם עיכלנו אוצרות שירה זו הדרומה עוה, היצוקה בתוך צורות קלסיות הלא-רגילות אצלנו, הדורשת במופלא, החוצבת עוז ביטוי ורועפת רוח צקון לחש, הנובטת ממעמקים ופורצת אל מרומי על. אכן, ככל שהיא ממריאה לשחקים ומרחבים, כן עמוקה היא ביסודותיה, בגילוייה, בצורותיה, בגווניה הרושפים, בטל הקדומים שהיא רועפת על ראשנו, חיות בראשית של האדם השר מתוך מעמקי נפשו ומתוך המית לבו הנסער.

ג. ט.

„קסמי יער“ (פרקי זכרונות)

ליטא העברית עמדה אז בעצם ליבלובה, בתי ספר עבריים, עממיים ותיכוניים למכביר, כל עיר ועיירה — תחנה עברית. סופר עברי, משורר עברי — שמו'נישא בהערצה על כל שפתים. אפס אף אחד מהם טרם זיכה אותנו בביקור, שניהנה מאור פניו ומנועם מדברותיו. ביאליק ישב אז בברלין, מהלך שמונה שעות קסיעה מקובנה, ולא עלה אז על דעתו להעיף מבט על ליטא זו, מקום שמערי-צים אותו עד כלות הנפש ומעיני הנוער בשירתו (לאחר שנים ביקר את ליטא פעמיים), והראשון ממשוררי ישראל שדרכו רגליו על אדמת ליטא היה טשרניחובסקי, זה קל-הפסיעה שנדד כל ימיו... הוא בא לפי הזמנת מרכז „תרבות“ לליטא לשם „נשפי טשרניחובסקי“. הופעתו השרתה רוח חג, וגדלה התסיסה בכל ערי ליטא, ומוכן, שמשלחות מכל עיירה ועיירה ממש צבאו לפתח המרכז ודרשו בתוקף ביקור המשורר. היתכן שטשרניחובסקי יפסח עליהם, המעט יעריצוהו, וכי אין שיריו שגורים בפי כל תינוק? ישבו על מדוכה זו אנשי המרכז וגמרו שהמשורר יבקר רק ערי המחוז. אולם בעצם עריכת הנשפים נתקלו בקשיים שלא פיללו להם. אנשי „תרבות“ סבורים היו לתומם, שטשרניחובסקי ימטיר על הקהל הרצאה לשתיים-שלוש שעות כדרך נואמי המקום... ולפתע נודע להם, שאף הגה לא יוציא מן הפה, תרו-מתו היחידה לנשף תהיה קריאת שירו „מנגינה ליי“. ובכן, צריך לחפש חומר במה למלא את התכנית. ברור היה שחלק שאין להמנע ממנו בנשף הן הברכות, כלום יותר העסקן, המורה, הנואם המושבע ומנהיג הנוער וכ' וכ' על הברכה!... אלא מאי בברכות בלבד לא סגי, צריך להכין הרצאה ממש, והמלאכה „המכובדה“ הזאת הוטלה עלי המסכן... ובכן ארחתו במשך ימים מספר לטשרניחובסקי ב„סיוריו“ במדינת ליטא. ומכל הרשמים המנומרים, מכל הברכות החגיגות והנלעגות, הבנקטים המייגעים ומטר-הנאוים הדלוח — נשמר בזכרוני רושם אחד חזק, כשראיתי בטשרניחובסקי משהו מ„קסמי יער“.

באחת הנסיעות דרך יער עבות נתקלקלה המכונית. ירדנו והת-הלכנו בכביש הדמום החוצה את היער ומתמתח בזהרורי סוף-קיץ כשטיח רקום-זהב. אחר כך הביע את חפצו להכנס ליער, ומשנכנסנו לבין הלבנים הגבוהים וריחות שרף הטיחו על הנחירים, נתמלא טשרניחובסקי עליצות חגיגית. נתברקו עיניו, גחן אל השיחים, חפן בהם, העלה קמצים של כל מיני פטריות וקרא אלי בקול קונדסי צוהל: נו, הגד, מה זה, שם, הא, את השם תגיד... עורים אתם, אינכם רואים כלום... כאלמים לא תפתחו פה...

והוא זורק כל מיני שמות מ„קסמי יער“, ותוך כדי דבור יעבור אל עצים, פרחים, צפרים, ופיו טוחן וטוחן, כמוהו כילד שאומר שיר

שנתנו את ריחם באביב יצירתו, מלאו את שדות נפשו הנרחבים, הסגוניים הקורנים. תמיד היה כזורע המניף את ידו הגרומה ומטיל גרעיני-נבט של חיותו וחזונו לתוך תלמים דשנים ומניבים. כל שיר, כל בית, כל חרוז, — הם פרי חיותו האישית והאנושית, מקורם המאורע הנפשי וזעזועי חושיו. אולם הוא ידע לזקקם ולזככם ולצקת אותם בכלים מושלמים ומפוארים, עדי היו לביטוי שירי טהור, לגילוי הקוסמי.

שירתו היא קלסית בצורתה ואימפרסיוניסטית בחייתה; אר-צית בביטוייה וקוסמית בגילוייה. היא ממוגת בקרבה הרבה יסודות מנוגדים, שמקורם בזעזועים הטרגיים של נשמת האדם, אם בתוקף חיות אישיות ואם בכוח גילויי הטבע, הדומם והצומח. ורק בכוח ידו המאומנת ורוחו הכבירה הצליח לצרפם ולהביאם לאחדות הרמונית. שירה זו מן ההכרח שתהא אינדיבידואלית, אך אינדיבידואליות זו אין פירושה אכסצנטריות, כי מלכדת היא כבצבת בכלל האנושי ובכלל הלאומי, המחייבים משטר וסדר, ואמנם משטר וסדר היו סמל לשירתו — זאת קיבל מן היסודות הקלטיים שבשירתו. מוכן שהיא פורצת גדרות, היא אינה תמימת-דעים עם המסורת, ורחוקה היא מלהשלים עמה, אך היא אוצרת בקרבה את כל חומה ואת כל אותם אוצרות תכנה, הדרושים לגיוון בטויה, לעיצוב ערכים אנושיים טהורים שבתוך מסגרת החיים. לאמור: היא איננה מתעלמת מן החיוני שבמסורת זו, אך איננה מודה בשלטון-היחיד שלה. ובכל מקום שהיא מפריעתו מלהוליך את זרמי קסמיו בטורי שירה, הוא פורץ גדרות; אין הוא משועבד למסורת, כמו שאינו משועבד גם לקלסיות — שאיפתו: לעצב גילויים שיריים מתוך רגישותו המיוחדת ומתוך תגובות חושיו ולהט נפשו. אולם לא רק הלימת-הדופק גלומה בשירתו, כי אם הרבה עדנה נפשית וחוץ עלומים לבבי משוקעים בטורי שיריו, המתרפקים על תופעות חיים וטבע, על אהבה ושנאה, על כיסופים וגעגועים, על יסורי הפרט והכלל ועל סבלותיו הוא. שירה זו מעצם טבעה אינה יודעת סייג ואינה מכירה בכבלי מסורת, אם בספרות ואם בחיים. על כרחיה היא הולכת אחר הכוח המושך של זרם החיים על כל נחשוליהם, הנושאים בחובם אקלימים וקסמים, שלא ידענום תמול שלשום. וחריפים הם ריחות האקלימים האלה, חריפים ומשכרים.

שירה זו, הגאה והאדירה ביסודותיה הראשוניים, איננה באה להזכיר נשכחות, איננה באה לתנות צרות בלבד, — היא רוקעת את הברזל המלוכלך של גילויים נפשיים על סדן הצורה היצוקה פלדה ומגלפת ביטויים כמתכונתה. יש ולעתים נראית שירה זו רחוקה, לא-ארצית, לא-לאומית, על-זמנית, אך היא אנושית תמיד, כי היא נאחזת בסבך חיותיו של האדם באשר הוא אדם. היא חילונית-ארצית ומתעלה למרומים קוסמיים בכוח חזונו ובכוח מבעו השירי ותנופת רוחו. אין הוא דורש לקטנות היום, אין הוא פותר בעיות היום, אולם חוט השני של הנצח מבהיק לנגד עיני רוחו, על כן הוא מוליך את טוי שירתו ממיצרי יום קטנים לחלל מרחבים כלל-אנושיים, אף במוטיבים שהם לכאורה לאומיים בלבד.

בשל צורות שירתו יש שתאמר: קור נושב הימנה, ואינה כן. היא לוחטת ביסודותיה, בריחותיה ובאקלימיה המופלאים, כי היא נאצלה מהיכל הגילויים הטהורים של האנושות, ולפיכך גם של הלאום — ויסודותיה מהמחצבים העדינים והנדירים של הנפש. לאמיתו של דבר הכרנו היטב את שירתו עת נתרוננה כאותו פלג רענן וזך באפיקו הצר המתגלגל מעל סלעים וצוקים, אך טרם

אוחזים בו ושל כולם היה, חביב ואהוב. משובת הילדות היתה בינת חייו, והוד והדר שפוכים על מעלליו, על כל מעלליו. מן המפורסמות, שלא היה מחונן בסגולת השיחה והנאום, אך עתה, בהעדרו, נזכר נא בנועם החן של שיחו, ביחידות ובפומבי, עם יחיד ועם רבים. אותו ליבוב מלטף ופעמוני שבקולו, ואותה רהיטות דוהרת, המקצצת במשפטים ובהברות, כטוחן בסברא את הגות האמירה. (כמה הרבה להשתמש ב"סובר" במקום "חושב"), ואף על פי כן, הכל הבינוהו, מלכתחילה הבינוהו, ולא היה הצורך לדבר ברורות, במשפטים קצור בים ומלוטשים, כאנשי-הפרקמטיה והשררה. משהו מכובד השיח מצוי גם בסגנון יצירתו, אך צאו וראו, מה השטיפו אשדותיו. הוא, בעל הסגנון הסלעי שבשירתנו, לא בקש לו דרך להקל את חבליה-מבע, והוא, מהיחידים מכל יוצריה-הדור, שלא כתב שורה אחת שלא בעב-רית, מבחן אשר לא עמדו בו רוב הראשונים.

שלם היה, השלם. סטיתו האחת מעצמו, ספוריו. ואין הוא הראשון בכך, והדבר אומר: דרשני, משונה, כמה היה כל ספור חלש שלו כיבוש לו, יותר משיר מובחר שלו. אמיתי היה, האמיתי, מעולם לא ידע להסתיר, ומכל שכן להערים, ומכאן אותו כתב-היד, הרחב והנופי, ואותה התתימה הנודעת, שלמרות אריכות השמות נכתבה במשיכה אחת ועוד נשתייר הרבה לקו הנמתח תחתה. ואין כאותו קו אופיני לו. תמיד נשתייר לו מהשפע, כי בכל מקום שמצוי השפע — מצויים השירים.

רוחות, "אמברים" מ"נוף מולדתו" — נשבו בו. הדשן היה אפרו, ועל כן היתה עינו יפה, על כן היתה עינו מאירה, ועל כן לא שלח עטו אל הבקורת והותירה אל הצומקים, אחויה-הכפן. כך הרעב יודע לבקר, והוא לא ידע רעב מעולם, רעב של יצירה. ארובות השמים היו פתוחות לו, שער-העולם מורמים לו, ועל כן מאומה לא היה לו, "אף לא שולחן", והכל היה לו, הדום מלוא התבל. וכל שהתהלך במחיצתו, "על פני מרחבי ים התכלת" — התהלך. עלית בסערה, שאול, בשולי אדרתך כוס יגוננו.

צבי קרול

על פה... ופניו צהלים מחדות-נצחון. הפלגנו בינתיים עמוק לתוך היער ועקבות הכביש נעלמו מעינינו, והוא קופץ משיח לשיח, נשען על גבי עצים, מטה אוזן ומקשיב לאילו רחשים אלמים ועיניו רושפות קודרות וכולו אומר שכרון וקסם. זולפו עלינו הרגעים בדממת השבתון של היער כאותו השרף החריף הזולף בעבי האילנות, ואפפה גם אותי איזו הרגשה מופלאה, למראה המשורר לכוד המראות. אותו רגע נצמדו לפתע שפתיו של טשרניחובסקי והתהלכנו מחרישים ושקועים כל אחד בהגיגי נפשו.

ומשנידרדרו על אזנינו הדי הקול של הנהג שחיפש אותנו ביער, נתלכסן צל קל על פניו של טשרניחובסקי לאות שקשה לו להפרד מ"קסמי היער" ופלט בתנועת קלסה: הוי, הנשפים האלה... נתן גרינבלאט

במחיצתו

לאמתו, לא היתה לו כל מחיצה שהיא, געש המזג מזה ותמימות הפשטות מזה — לא נתנו לו ליצב את עצמו בדול ונפרש. הסערה הדהירתו אל מרחקים ואל אפקים, שהיו אך כבשוננו שלו, ולא חשש לבאחזים באדרת. פשטות ההליכות והתמימות הטובה סללו את דרך הקרבה אליה, במורא אהבה ולא במורא של מרות. אף אם היה נדון בכך להתקלסות של פקחים ומפוקחים, הוא משלו לא סר, את עצמותו ומהותו לא המיר, וזה סימנו של אילן גדול, ששרשיו איתנים ובדיו מוצקים, שניתן להתלות עליו. מי שהוא עצמו רופף, איכה ישמש אחיזה לאחרים? — היושב בהר, והפחד ילין עמו לרדת, תיהפך לו הפסגה הרמה ביותר למדור של גיהינום.

"פרנסוס" מהלך היה, ואל כל אשר פנה נראה רומן. אך לא היה זה רום גאה ומתיהר, שאין צלו מתבדר על החוסים בו. על כן מעולם לא היתה עוד טעות מבקרים גדולה כל כך, כבבואם להטיל בו גושפנקא של זהות. הוא היה למעלה מכל תחום, בשטח העליון של התחומים, אך לא מתוך לתחום שהוא.

לא אב ולא פטרון, אף לא העמיד תלמידים, אך הכל היו

המעשיה על הוזיר נור אד-דין ואחיו שמש אד-דין*

(קטע מאחת האגדות של אסא ליליה וליטה)

שניהם לדבר. ואחר אמר הגדול אל הצעיר: ברצון אללה נארש לנו נערות שתים ונבוא אליהן בלילה אחד וילוד תלדנה ביום אחד, ואם ירצה האל ואשתך תלד בן ואשתי תלד בת — והשאנום איש אל רעותו כי בני דוד הם. ויאמר נור אד-דין: הוי אחי! כמה תקח מבני מוהר לבתך? ויען: לקוח אקח מבנך מוהר לבתי שלושת אלפים דינר ושלושה פרדסים ושלושה כפרים, כי לא יתכן שבני יתחתן בלעדילם.

כשמוע נור אד-דין את הדברים האלה אמר: מה המוהר הזה אשר תדרוש מבני? הלא ידעת כי אחים אנחנו וכן גם — השבח לאללה! — וזירים במקום אחד וצריך היית לתת את בתך לבני כמתן בלי כל מוהר, כי הלא ידעת שלזכר יתרון על הנקבה זורעי זכר אשר לא כזרעך. ויאמר שמש אד-דין: אכן עשה תעשה אתי כדברי מי שאמר: "רצית לגרשו מעל פניך הרבה במחיר" ואתה עוד הגדלת עשה: העלה העלית את כבוד בנך מעלות רבות מעל פני בתי. אין זאת כי חסר לב ושכל אתה בהזכירך את ענין שותפותנו בוזרה בעוד שאני הכנסתיך לתוכה רק מתוך רחמים עליך ולמען תעזור לי ותעמוד לימיני. ועתה אמור מה שיעלה על לבך — ובאלוהים, כי לא אשיא את בתי לבנך ולו שקלת על ידי זהב כמשקל גופה.

ויהי בארץ מצרים שליט צדיק, טוב ומיטיב ולו וזיר נבון-עצה ויודע-דבר והוא נשיא בעמו. ולאיש שני בנים, כילדים תאומים, שם הבכור שמש אד-דין ושם הצעיר נור אד-דין. ויצטיין הצעיר בטובו וביפיו ועל בהם על אחיו ויצא שמעו בכל הארץ, כי לא היה בין כל בני הדור ההוא טוב ממנו. ורבים מאנשי הארץ באים אל מקום מושבו לראות את חין מראהו. ויהי לימים וימת אביהם ויתאבל עליו השליט ויבוא אל בניו ויקרבהו אליו ויענק להם מתנות ויאמר אליהם: "העלה העליתכם אל מעלת מקום אביכם". וישמחו הבנים וינשקו את עפר הארץ לפני השליט. והבנים עשו אבל על אביהם ירח תמים ואחרי כן החלו לכהן לפני השליט. וכל אחד מהם ישרת את השליט שבוע ימים, והיה ברצות השליט לצאת למסעיו ולוהו אחד מהם.

ובאחד הלילות אשר למחרתו עמד השליט לצאת לדרך — והתור תור הגדול — ישבו שני האחים וישוחחו איש עם רעהו. ויאמר הבכור: אחי! מה חפצתי שנכנס לחופה אני ואתה בלילה אחד. ויען הצעיר ויאמר: עשה כאשר עם לבך כי נאותי לכל מה שאמרת. ויאותו

* מתוך ספר העומר להופיע בהוצאת "גזית".